

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๒ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ๒) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ขอบเขตด้านพื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำเภอไทรน้อย จำนวน ๕ ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์วัดไทรน้อย ศูนย์วัดสโมสร ศูนย์วัดมะสง ศูนย์วัดเสนิงส์ และศูนย์วัดคลองขุนศรี ด้านประชากรในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทั้ง ๕ ศูนย์ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง ๓๕๓ คน จากประชากรทั้งหมด ๕๐๐ คนโดยการเปิดตารางเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างของ R.V.Krejcie and D.W.Morgan กลุ่มตัวอย่างของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต่าง ๆ โดยใช้วิธีเทียบสัดส่วนการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามมาตรฐาน ประเมินค่า ๕ ระดับ การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ ผู้วิจัยนำเสนอรายงานการวิจัยอันประกอบด้วย สรุปการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปการศึกษา

ข้อมูลทั่วไป จากแบบสอบถามที่ได้รับกลับ จำนวน ๓๕๓ ชุด พบว่า นักเรียนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชาย จำนวน ๒๐๘ คน นักเรียนหญิง มีจำนวน ๑๔๕ คน นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีอายุระหว่าง ๑๑ – ๑๓ ปี มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๕๐ รองลงมาคืออายุระหว่าง ๘ – ๑๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๖๐ อายุระหว่าง ๑๔ – ๑๖ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕๐ เมื่อแยกนักเรียนกลุ่มตัวอย่างออกตามระดับชั้นเรียน พบว่า เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๑๐ รองลงมาคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕๐ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๐

ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาความคิดเห็นในแต่ละด้าน ผลการวิเคราะห์ที่ได้คือ ด้านการวัดและประเมินผล มีการจัดการที่ดีอยู่ในระดับสูง รองลงมาได้แก่ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร และด้านการจัดการเรียนการสอน นักเรียนมีความคิดเห็นว่าการจัดการที่อยู่ในระดับต่ำ

ด้านหลักสูตร ตามความคิดเห็นของนักเรียนในภาพรวม และรายชื่ออยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่า ครูผู้สอนได้มีการจัดเตรียมแผนการสอนที่เนื้อหามีความยากง่าย เหมาะกับวัยของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ด้านการจัดการเรียนการสอน ตามความคิดเห็นของนักเรียนในภาพรวม และรายชื่ออยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่า ผู้สอนพยายามปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานและหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และการจัดการเรียนการสอนมีความทันสมัย และเป็นปัจจุบันเสมอ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ด้านสื่อการเรียนการสอน ตามความคิดเห็นของนักเรียนในภาพรวม และรายชื่ออยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่า ผู้สอนมีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละระดับชั้น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และผู้สอนมีการนำผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาช่วยในการผลิตสื่อสำหรับการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ตามความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในภาพรวม และรายชื่ออยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่า มีการสอนที่เน้นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพจริงในชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และการจัดกิจกรรมโดยคำนึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ด้านการวัดผลและประเมินผล ตามความคิดเห็นของนักเรียนในภาพรวม และรายชื่ออยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่า ผู้สอนมีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และผู้สอนมีการประเมินตามสภาพที่เป็นจริง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ผลจากการวิเคราะห์ถึงแนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล พบว่ามี ๑๓ ข้อ ได้แก่

๑. ด้านหลักสูตร

- ๑.๑ ควรมีการจัดทำหลักสูตรการสอนเกี่ยวกับการเขียนกระทู้
- ๑.๒ ควรจัดทำหลักสูตรให้มีความหลากหลาย และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
- ๑.๓ ควรปรับปรุงหลักสูตรบางอย่างที่มีความล้าหลังให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน

- ๒.๑ ควรจัดให้ครู-อาจารย์ นักเรียน รวมถึงผู้ปกครองของนักเรียนเป็นเครือข่ายการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ ครู-อาจารย์ พระผู้สอน ควรมีการแจ้งวัตถุประสงค์ในการเรียนให้นักเรียนได้รู้ก่อนการเรียน

๓. ด้านสื่อการเรียนการสอน

- ๓.๑ ควรมีการจัดทำแผนการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน
- ๓.๒ ควรมีการนำสื่อที่หลากหลาย และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนมาใช้ในการเรียนการสอน
- ๓.๓ ผู้สอนควรทำความเข้าใจ และมีความชำนาญในการใช้สื่อเป็นอย่างดีก่อนที่จะนำมาทำการสอน เพื่อความคล่องตัว

๔. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

- ๔.๑ ควรมีการจัดทำ และใช้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งการเรียนรู้
- ๔.๒ ควรมีการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ชัดเจน เป็นระบบ

๕. ด้านการวัดและประเมินผล

- ๕.๑ ในการวัดและประเมินผลจะต้องแจ้งผลให้ผู้เรียนได้ทราบผลทันทีเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาจุดบกพร่อง
- ๕.๒ การประเมินผลควรใช้การประเมินโดยใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย
- ๕.๓ ควรมีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย มิใช่เพียงแต่การทำข้อสอบเท่านั้น

๕.๒ อภิปรายผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาพิจารณากับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการทบทวนวรรณกรรมนำมาอภิปรายในประเด็นต่อไปนี้

ด้านหลักสูตร เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลงานวิจัย พบว่า ครูผู้สอนได้มีการจัดเตรียมแผนการสอนที่เนื้อหามีความยากง่าย เหมาะกับวัยของนักเรียน ครูผู้สอนมีการจัดเตรียมแผนการสอนไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าครูมีการเตรียมความพร้อมก่อนการสอนเสมอ ทั้งยังมีการวิเคราะห์ถึงความสามารถในการรับรู้ของนักเรียน และสอนให้สอดคล้องกับสภาพของนักเรียนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของ พระสุรเชษฐ์ หนูเอี่ยม ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในภาค ๑ ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์ฯ ควรสนับสนุนครูผู้สอนให้ได้รับการอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการสอนใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับผู้บริหารควรที่จะมีการติดตามและประเมินผลหลักสูตร และควรมีการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสม สำหรับในด้านการบริหารศูนย์ฯ ควรจะพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการเรียนการสอน การผลิตสื่อ การวัดและประเมินผล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน

ด้านการจัดการเรียนการสอน เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลงานวิจัย พบว่า ครูผู้สอนพยายามปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่องานและหน้าที่ รวมถึงครูผู้สอนได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งก็จะช่วยทำให้นักเรียนได้ฝึกตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ ทั้งจากการฟังการสอนจากครู และจากการได้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาขรินทร์ ขาวสุด ได้ทำการศึกษา การพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในภาค ๑ ผลการศึกษาพบว่า ด้านการเรียนการสอน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การเรียนวิชาหลัก ๆ คือ พุทธประวัติ ธรรมะ มารยาทชาวพุทธ หรือ ศาสนพิธี การสอนของพระสงฆ์ใช้รูปแบบเดิม ๆ ยังขาดจิตวิทยาในการสอน จึงควรปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น มีสื่อประกอบ การเรียนการสอนควรเน้นเรื่องการเรียนรู้ ที่จะนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้มากขึ้น

ด้านสื่อการเรียนการสอน เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลงานวิจัย พบว่า ครูผู้สอนมีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น รวมถึงมีการใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนตามเนื้อหาอย่างเหมาะสม อาจเป็นเพราะผู้สอนได้ประสบปัญหาเกี่ยวกับการสอนพระพุทธศาสนาบ้างแล้ว จึงทำให้เข้าใจถึงการผลิตสื่อที่เหมาะสมและสามารถดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประเสริฐ อำมาตย์เอก ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการลาออกกลางคันของนักเรียนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวัน

อาทิตย์ ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ เพศ อายุ ความสนใจเรียนการปรับตัวเข้ากับเพื่อน แรงจูงใจในการเรียน การเห็นความสำคัญการเรียนพิเศษ เนื้อหาหลักสูตร วิธีการสอนของครู บรรยากาศภายในชั้นเรียน การเห็นความสำคัญต่อการศึกษาของบุตร และความสัมพันธ์ ภายในครอบครัว ข้อเสนอแนะที่มีต่อศูนย์ฯ คือ ควรหาแนวทางการสอนวิชาธรรมะที่สามารถเข้าถึง ผู้เรียนได้ เช่น ใช้สื่อประกอบการสอนวิชาธรรมะ เป็นต้น

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลงานวิจัย พบว่า ครูผู้สอนเน้นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพจริงในชีวิตประจำวัน และมีการจัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน สอดคล้องกับงานเขียนของ พระมหาบรรจง จันทคุตุโต ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตามหลักไตรสิกขา: กรณีสึกขา ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ศูนย์พุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอก มี จุดเด่นในการ จัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอน และในกิจกรรม การดำรงชีวิตประจำวันที่หลากหลาย แต่มีสื่อการเรียนรู้ค่อนข้างน้อย และไม่ค่อยมีการพัฒนาผู้เรียนให้ผลิตสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ด้านการวัดและประเมินผล จากข้อมูลงานวิจัย พบว่า ครูผู้สอนมีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งยังมีการสอบถามเสริมกรณีที่มีผู้ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน อาจจะเป็นเพราะว่า ครูผู้สอนมีการเล็งเห็นว่าวิชาพระพุทธศาสนา เป็นการสอนเพื่อให้นักเรียนได้นำเอาหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน และได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติ มิใช่เพียงแค่สอบผ่านเท่านั้น จึงได้นำเอาผลการประเมินมาปรับปรุงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของ พระมหาบรรจง จันทคุตุโต ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตามหลักไตรสิกขา: กรณีสึกขา ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ด้านการวัดผลและประเมินผล ศูนย์พุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอก มี หลักการประเมินผลการเรียน แต่ยังไม่มีการวัดผลประเมินผลในด้านพฤติกรรมให้ ครอบคลุมถึงชีวิตประจำวันนอกชั้นเรียน ทำให้ไม่สามารถสรุปผลลัพธ์ และผลกระทบจาก การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับตามสภาพจริง และมีวิธีการประเมินผลค่อนข้างน้อย รวมไปถึงยังไม่มี การวัดประเมินผลที่ครอบคลุมหลักไตรสิกขา

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๑. **ด้านหลักสูตร** การจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จากงานวิจัย พบว่า ในด้านหลักสูตรนั้นควรให้ครูและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อที่จะทำให้หลักสูตรนั้นเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนและชุมชนมากที่สุด รวมถึงเนื้อหาวิชามีความสอดคล้องกับหลักสูตรของสถานศึกษาน้อยมาก จึงจำเป็นต้องเร่งแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเข้ามาเรียนพระพุทธศาสนาของศูนย์ฯ

๒. **ด้านการจัดการเรียนการสอน** การจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จากงานวิจัยพบว่า ในด้านการจัดการเรียนการสอนนั้นมีความทันสมัยและเป็นปัจจุบันน้อยมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อหายาก ที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนไม่สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบันได้ ดังนั้นจึงควรฝึกอบรมครูจัดทัศนศึกษา และศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ อันจะนำมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู

๓. **ด้านสื่อการเรียนการสอน** ผลการวิจัย พบว่า ขาดการนำผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาช่วยในการผลิตสื่อสำหรับการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการสนับสนุนให้มีการอบรมการผลิตสื่อการเรียนการสอนให้กับครู โดยการเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในการผลิตสื่อเข้ามาอบรมให้ รวมถึงมีการจัดทำห้องเก็บอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน พร้อมกับการประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอนจากครูผู้สอนเองและจากนักเรียน

๔. **ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน** ผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียนน้อย โดยจะจัดแบบรวม ๆ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเร่งจัดหาโรงเรียนพี่เลี้ยงที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาที่ประสบความสำเร็จมาเป็นพี่เลี้ยงให้

๕. **ด้านการวัดและประเมินผล** ผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนตามสภาพเป็นจริงนั้นน้อยมาก รวมถึงขาดการกำหนดระยะเวลาการวัดผลและประเมินผลที่ชัดเจน ดังนั้นทางศูนย์ฯ จึงจำเป็นต้องจัดทำคู่มือแผนวัดผลการเรียนการสอนโดยเน้นเครื่องมือวัดผลให้แก่ผู้สอน ฝึกอบรมครูและกระตุ้นให้ครูใช้เครื่องมือในการวัดผลตามสภาพเป็นจริง มีการจัดทำปฏิทินการวัดผลและสร้างแบบบันทึกผลของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเชิงนโยบาย

หน่วยของสังคมในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว สถานศึกษาที่อยู่ใกล้ศูนย์ฯ ชุมชน รัฐบาล จะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง และเป็นระบบมากขึ้น จากผลการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ดังนี้

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุง เช่น การประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล เป็นต้น

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ควรนำระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาเพื่อการบริหารจัดการที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดการศึกษาให้เพียงพอ และมีกระบวนการติดตามประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง

ศูนย์พุทธศาสนาวัดอาทิตย์ ควรเพิ่มกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้ปกครองและการสร้างเครือข่ายร่วมกับศูนย์พุทธศาสนาวันอาทิตย์ทั้งในระดับอำเภอ จังหวัด และระดับภูมิภาค เพื่อให้เกิดความร่วมมือในด้านต่างๆ ต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาวิจัยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอนแล้วนำไปเปรียบเทียบกับศูนย์พุทธศาสนาวัดอาทิตย์แห่งอื่นๆ และนำผลมาเปรียบเทียบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาที่เหมาะสม

๒. ควรมีการศึกษาวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นที่การสัมภาษณ์ คณะผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้เรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อนำไปวิเคราะห์และพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ